

FRAMGÅNGSRIK VILDSVINSFÖRVALTNING

DEN SVENSKA VILDSVINSSTAMMENS EXPANSION FORTSÄTTER

Vildsvinen finns idag i mer eller mindre täta bestånd i de flesta områden från Dalälven och söderut. Tillväxttakten är hög och har ökat ytterligare under senare år, inte minst beroende på milda vintrar och omfattande utfodring.

Vildsvinsstammen kräver en aktiv förvaltning. Detta ställer stora krav på markägare och jägare. Under senare år har många erfarenheter vunnits när det gäller vildsvin, dess beteende, jaktformer och förvaltning. Kunskapen har ökat vad gäller förebyggande av skador i jordbruket. Dock finns det mycket nytt att lära och många insikter att sprida.

Förvaltningen av vildsvin är ett gemensamt ansvar för jägare, markägare och lantbrukare. Målet med denna broschyr är att på ett enkelt sätt sammanfatta kunskapsläget när det gäller vildsvinet, vårt nygamla högvilt.

Bakgrund

Efter det att riksdagen 1988 bestämde att vildsvinen har hemortsrätt i landet har stammen ökat i antal och utbredning. Därmed ökar också kraven på kunskap om arten. Vildsvinet är ett intelligent högvilt som ger jakttillfällen och högklassigt kött och som skall förvaltas med samma höga etiska värderingar som övrigt vilt, men som också kan ställa till med skador, framför allt inom jordbruket.

Vildsvinens levnadssätt, den höga förökningstakten och dess förkärlek för jordbruksprodukter kan innebära särskilda utmaningar i förvaltningen.

Därför måste jägare, markägare och lantbrukare snabbt skaffa sig och sprida gedigna kunskaper om förvaltning av vildsvinstammen. Häri ingår vildsvinets beteende, lämpliga jaktformer och hundar, riktig utfodring liksom skadeförebyggande åtgärder.

Under senare år har kunskaperna om detta högvilt ökat, såväl när det gäller jakt och hundar som förvaltning och skadeförebyggande åtgärder. Dock har även en del avarter uppstått, inte minst när det gäller användningen av för många eller olämpliga hundar eller utfodring med olämpligt foder.

Vildsvinsförvaltning

Målet med förvaltningen är att skapa populationer som ger goda jakttillfällen samtidigt som de är i balans med jordbruk och trafik. Vildsvinen har hög reproduktion, därför måste avskjutningen vara kraftigare än för många andra arter. Det är viktigt att skapa en hög medelålder i vildsvinspopulationerna. Det ger en stam i balans, förnyring under rätt årstid, färre skador på jordbrukets grödor och möjlighet att fälla trofégalter.

Vildsvinen lever i grupper ledda av en äldre sugga. Den gamla ledarsuggan synkroniserar brunsten hos övriga hondjur i gruppen. Med hennes hjälp ligger brunsten oftast rätt i tiden vilket innebär att årets kullar föds vid ungefär samma tidpunkt. Ledarsuggans erfarenheter gör henne mer skygg och hon lär sina kultingar ett funktionellt socialt beteende. Jakttrycket bör därför främst inriktas på de unga vildsvinen. Dessa ger också kött av bästa kvalitet. En tumregel säger att 70 – 90 procent av avskjutningen bör utgöras av årsgrisar. Var återhållsam med att skjuta yngre galtar och vuxna suggor. Ledarsuggan skall inte skjutas.

TUMREGLER FÖRVALTNING

- Skapa former för samverkan mellan jordbrukare och jägare
- Sträva mot en hög medelålder i vildsvinspopulationen
- Skjut främst årsgrisar
- Spara vuxna suggor

Samverkan och samråd

Samverkan är nödvändigt för att skapa en framgångsrik förvaltning. Inte minst handlar det om att förenkla förutsättningarna för kommunikation.

Redan idag provas olika modeller, och vilken samverkansmodell som fungerar bäst beror på de lokala förutsättningarna.

En möjlighet är att nyttja den plattform som redan finns i form av älgskötselområden. Här har hela den lokala strukturen etablerats och den kan appliceras på vildsvin med de anpassningar som krävs. I andra sammanhang måste nya lokala initiativ skapas.

Här måste i första hand markägarna ta initiativet till kommunikationen. Bjud in arrendatorer, grannar, jägare och hundfolk till samtal kring de gemensamma frågorna. Det är en enkel modell för att få samverkan och samråd till stånd.

Så motverkas skador

Skador på jordbruksgrödor uppstår främst när vildsvin bökar efter mask och kvickrot på vallar eller äter av säd.

Det är viktigt att minska dessa skador. Åtgärder för att minska skador kan dels vara sådana som jordbrukaren genomför och dels sådana som jägarna utför i samverkan med jordbrukaren.

Jordbrukaren

En viktig framgångsfaktor är att jordbrukaren är uppmärksam på vildsvinsskador och tidigt upptäcker när skador uppstår. Då ökar möjligheterna att sätta in motåtgärder.

Det finns en rad åtgärder som erfarenhetsmässigt visat sig kunna minska skadorna i jordbruksgrödor. Till exempel bör vallar inte ligga i mer än cirka tre år. Då motverkas förekomsten av kvickrot, vilket kan minska skadorna.

Jordbrukaren bör i ett tidigt skede informera jägarna om var skadepåverkade grödor kommer att odlas.

Jägarna åtar sig att jaga vildsvin på dessa grödor och särskilt intensivt från mjölkmodnaden och fram till skörd. Förberedda, ej sådda skjutgator närmast skogskanten underlättar jakten. Här kan flyttbara jaktorn ställas upp. Skjutgatorna kan ofta förläggas till vändtegar eller andra, mindre produktiva delar av åkern.

Elstängsel är en effektiv metod för att hålla vildsvinen borta från attraktiva grödor. Ett bra el-stängsel består av två trådar, en på vardera 20 och 40 centimeters höjd samt eventuellt ytterligare en tråd på 60 centimeters höjd.

Jägaren

Det är viktigt att skjuta rätt djur. Om man skjuter unga djur inser ledarsuggan att platsen är farlig och håller sin familjegrupp därifrån under en tid. Skulle man däremot skjuta en kultingförande sugga stannar kultingarna kvar och orsakar fortsatt skada.

Vildsvinen är känsliga för störningar av hund och en metod kan vara att gå med hund i lina i åkern. Samtidigt som man stör vildsvinen på jordbruksmarken är det viktigt att de får tillgång till alternativa platser där de finner mat och får vara ifred. Viltåkrar och foderplatser på störnings- och jakt fria platser, med attraktiv föda (helst samma som på jordbruksmarken) kan hålla vildsvinen borta från jordbruksgrödorna.

TUMREGLER

SKADEFÖREBYGGANDE
ÅTGÄRDER

- Var uppmärksam på när skador uppstår
- Låt inte vallar ligga längre än i cirka tre år
- Informera jägarna om var skadepåverkade grödor kommer att odlas
- Underlätta jakten på dessa grödor
- Skjut årsgrisar i grödorna
- Skapa alternativa platser där vildsvinen får vara ifred och finna mat

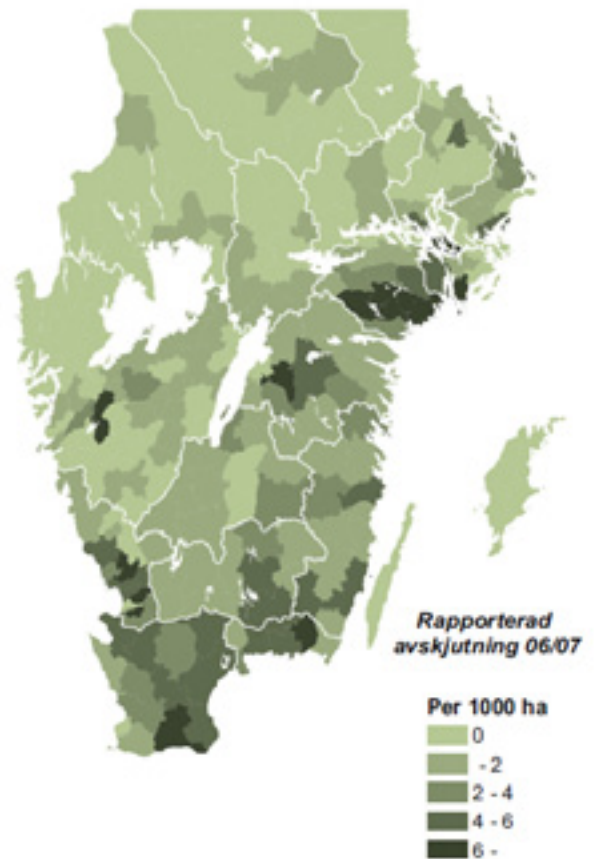
Det blir allt vanligare att systematiskt räkna vildsvin på åtlar eller foderplatser under våren. Notera systematiskt de vildsvin som observeras under jakt.

Hur många vildsvin finns det?

De nattaktiva vildsvinen är svåra att inventera. Det är dock angeläget att skaffa sig så bra kunskaper som möjligt om vildsvinspopulationens storlek och sammansättning. Särskilt viktigt är det att få ett grepp om hur föryngringen lyckats för att kunna anpassa avskjutningen nästkommande höst. I dagsläget utvecklas inventeringsmetoder som går ut på att systematiskt räkna vildsvin på åtlar och foderplatser under våren. Metoden kräver engagemang och uthållighet från jägare och markägare liksom samordning över stora arealer.

En vanlig situation är att man enbart har tillgång till uppgifter om tidigare års avskjutning och eventuellt inventeringar av skador på jordbruksmark. Genom att på ett systematiskt sätt använda dessa data och bygga upp serier över flera år, kan man dra lärdomar om hur vildsvinspopulationen och skadorna utvecklas. Tänk dock på att det sannolikt inte finns något enkelt samband mellan antal vildsvin och skadornas omfattning. Detta beror på en mängd olika faktorer.

En bra metod är att systematiskt notera de vildsvin som observeras under jakt. Genom att skilja på kultingar, årsgrisar och äldre vildsvin får man en uppfattning om föryngringen.

Källa: Svenska Jägareförbundets viltövervakning

Vildsvin finns över hela södra och mellersta delarna av Sverige, men tätheten varierar.

TUMREGLER

INVENTERING

- Notera systematiskt de vildsvin som observeras under jakt
- Skilj på kultingar, årsgrisar och äldre vildsvin
- Försök få en uppfattning om hur föryngringen lyckats
- Försök räkna vildsvin på åtlar och foderplatser under våren

Foderplatsen syftar till att styra vildsvinen från skadekänsliga områden.

Foderplatser

Vildsvinen har stora hemområden, 700 till 1 000 hektar för grupper med suggor och kultingar. Detta ställer krav på samarbete jaktgrannar emellan, speciellt när det gäller anläggning av foderplatser.

Det är viktigt att skilja på åtlar och foderplatser, eftersom de har olika syften. Utfodringen syftar främst till att styra vildsvinen från skadekänslig åkermark, trafikerade vägar eller bebyggelse. Där jagar man inte, utan låter istället vildsvinen vara ifred så mycket som möjligt.

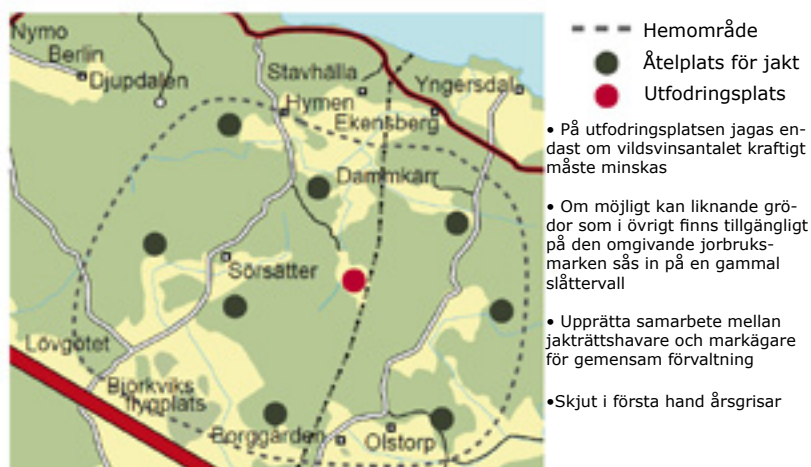
Det är främst under stränga vintrar som vildsvinen behöver det extra tillskottet på foderplatserna. Man bör dock hålla igång foderplatserna under hela året så att vildsvinen vänjer sig vid att uppehålla sig där. Men fodermängden bör vara mindre under resten av året och ökas på vintern.

Tänk på att livsmedel som bröd, makaroner och sötsaker absolut inte hör hemma i detta sammanhang. Att fodra vilda djur med livsmedel avsedda för människan är i högsta grad oetiskt! Förutom att mögla och se skrämmande ut så innebär det troligen också hälsoproblem för andra arter som rådjur.

Använd istället naturligt foder som spannmål och rotfrukter. Man kan också använda de särskilda pellets som tagits fram för klövvilt. Tänk på att slaktrester från tamdjur samt animaliska matrester är förbjudna!

OBS!

Alltför stora fodermängder kan ge mycket täta stammar, förändringar av vildsvinens rörelsemönster samt gyltor som betäcks för tidigt och vid fel årstid.

TUMREGLER

UTFODRING

- Lägg foderplatser långt ifrån trafikerade vägar och skadekänsliga grödor
- Låt vildsvinen vara ifred på foderplatserna
- Använd bara naturligt foder som spannmål och rotfrukter
- Lägg inte ut för mycket foder

Organisera drevjakten så att vildsvinen kommer lugnt i pass.

Det är således angeläget att organisera jakten med hund så att vildsvinen kommer lugnt i pass.

Ett bra sätt är att hundförarna går in i såten från några olika håll. Det viktiga är att hundarna kompletterar varandra och att hundförarna kan samarbeta. Hundarna släpps en och en. Om den första hunden får upp vildsvin får inte den andra släppas förrän den första hunden försvunnit iväg en bra bit med vildsvinen. Om en annan hund, som jobbar med vildsvin, kommer i närheten skall hundarna omedelbart kopplas. Hundarna får inte komma i lag och egga varandra att angripa vildsvinet. Hundföraren måste ha sådan lydnad på sin hund att den kan kopplas, även mitt under pågående jakt.

Man bör inte lägga passen på öppna ytor som åkerkanter. Där springer vildsvinen oftast fort. Det är bättre att flytta in passet en bit i skogen, till exempel där flera växlar möts. Där kommer vildsvinen ofta i ett lugnare tempo.

Vildsvin är känsliga för störningar och vill ofta byta till ett lugnare område efter en jakt, även om de själva inte varit drivna. Därför kan det vara bra om passkyttarna sitter tysta kvar på pass en stund efter det att hundarna slutat arbeta i såten.

Hundarna

De hundar som skall användas vid vildsvinsjakt måste vara lämpade för denna jakt. De får inte vara för skarpa. Vi måste acceptera att inte alla vildsvin går undan för hundarna vid en jakt.

Vilka hundar som är lämpliga för vildsvin är inte lätt att veta i förväg, men det står klart att det är individen snarare än rasen som är avgörande.

Vilken typ av hund, ställande eller kortdrivande - stötande, som är mest ändamålsenlig avgörs av jaktformen. De hundar som skall användas vid vildsvinsjakt bör, genom anlagstest eller på annat sätt, visa att de är lämpliga. Hundar som dödar friska vildsvin kan aldrig accepteras vid jakt! Däremot kan dessa hundar ofta användas vid eftersök.

Effektiv vildsvinsjakt

Tänk på etiken!

Vid jakt på vildsvin, liksom vid all övrig jakt, måste etiken och säkerheten sättas i högsätet!

Det gäller samma etiska regler vid jakt på vildsvin som på övrigt vilt. Hög etik innebär till exempel att endast lossa skott när skytten är säker på en direkt dödande träff. Hög etik är också att använda hundar som inte orsakar onödigt lidande för det jagade viltet.

Effektiv drevjakt

Ett problem vid drevjakt är att vildsvinen ofta kommer snabbt springande i pass, gärna i täta flockar. Detta innebär svårigheter för passkytten att identifiera skjutbara djur samt att avge säkra skott. Dessa problem blir än större om hundarna ligger nära vildsvinen. När det kommer flera vildsvin i pass skall jägaren inrikta sig på att skjuta ett av de mindre vildsvinen. I annat fall är risken stor att skjuta ledarsuggan som ofta kommer först i gruppen. En bra regel är också att inte skjuta på ett nytt vildsvin innan det första är konstaterat dött.

TUMREGLER

DREVJAKT

- Skjut ett av de mindre vildsvinen i flocken
- Skjut inte på ett nytt vildsvin innan det första är konstaterat dött
- Lägg passen en bit in i skogen, där flera växlar möts
- Släpp hundarna en och en
- Koppla hundarna om en annan hund som jobbar med vildsvin kommer i närheten
- Sitt gärna kvar på pass en stund efter det att hundarna kopplats

Anlagstest

Idag utvecklas modeller för att testa hundars lämplighet för vildsvinsjakt. Testen utformas så att hundarna skall skälla ståndskall på eller driva vildsvinen utan att utsätta sig själva eller vildsvinen för onödigt lidande. En hund som skadar vildsvinen blir självklart underkänd.

Eftersök

Vildsvin är skottåliga och tecknar ofta dåligt för en träff. Det kompakta späcklagret innanför skinnet innebär att vildsvinen ofta inte lämnar blodspår, ens efter en bra träff. Varje djur måste betraktas som påskjutet till dess att alla rimliga åtgärder vidtagits och vildsvinet konstaterats oskadat.

Hur ett eftersök på vildsvin skall genomföras måste anpassas efter situationen. En hund som följer spåret och en löshund som snabbt kan släppas och ställa det skadade vildsvinet är en bra kombination. Ibland kan det löna sig att dröja med eftersöket till cirka en timme efter skottplatsundersökningen eller invänta skjutljus. Vid andra tillfällen är ett snabbt eftersök att rekommendera.

Det viktiga är att eftersträva ett minimalt lidande för djuret. Tänk på att en för ändamålet särskilt tränad eftersökshund skall finnas tillgänglig inom två timmar efter skottet!

Effektiv åteljakt

Flera av de förvaltningsmodeller som används bygger på att huvuddelen av avskjutningen sker vid åtlar. Åteljakten kan bedrivas under en stor del av året. Tänk dock på att vuxna vildsvin är fredade under en del av året och att kulingförande sugga alltid är fredad.

Man bör inte anlägga åtlar allt för nära jaktgräns, tomtmark eller vägar. Åtling nära jaktgränsen kan hota grannsämjan och innebära ett brott mot Jaktlagens 34 paragraf om olovligt lockande av vilt från annans mark.

Det primära syftet med en åtel är att jaga vildsvinen. Där använder man attraktivt, naturligt foder, som

majs, foderärtor eller sockerbetor, men sprider det sparsamt och gärna över en stor yta. Syftet är att få vildsvinen att uppehålla sig där en lång tid och sprida ut sig. Det är bra att ha en timerstyrd foderspridare eller en hålförsedd tunna. Då behöver man inte sprida mer än något/några kilo foder per dygn för att uppnå sitt syfte. Om man lägger ut rotfrukter, frukt eller grönsaker måste man av praktiska skäl lägga större mängder samtidigt, men tänk på att använda sunt förnuft.

Vad som är en bra vildsvinshund beror mer på individen än på rasen.

Anlägg åteln nära skyddande vegetation, så vildsvinen vågar sig ut. Det är en fördel om åteln ligger så att den blir belyst av månljus samt att bakgrunden eller underlaget är ljus. Skjutplatsen anläggs 30 – 50 meter från åteln, i lä av den förhärskande vindriktningen och vildsvinens växlar. Det är en fördel om man har månskenet i ryggen. Det är en god idé att bygga en vakkoja att sitta i vid jakten.

Även vid åteljakt skall jägaren inrikta sig på att skjuta ett av de mindre vildsvinen i flocken. Tänk på att suggor kan lämna sina kulingar för att gå till en åtel. Det är alltså långt ifrån säkert att ett ensamt vildsvin är en galt.

TUMREGLER ÅTELJAKT

- Anlägg inte åteln för nära jaktgräns, tomtmark eller väg
- Använd enbart naturligt foder som majs, foderärtor eller sockerbetor
- Använd inte livsmedel som bröd, makaroner eller sötsaker
- Anlägg skjutplatsen 30-50 meter från åteln, i lä av den förhärskande vindriktningen
- Bygg gärna en vakkoja
- Skjut ett av de mindre vildsvinen i flocken
- Tänk på att ett ensamt vildsvin kan vara en sugga som lämnat sina kulingar

Vildsvin

(*Sus scrofa*)

Storlek

Ett fullvuxet vildsvin är cirka en meter i mankhöjd och 1,5 meter lång. En vuxen sugga väger 80-150 kg. Galten kan väga upp till 200 kg.

Pälsfärg

De små kultingarna är bruna med ljusa ränder. Vid tre till fyra månaders ålder försvinner ränderna successivt och de unga vildsvinens päls blir rödbrun. Från cirka två års ålder har vildsvinet en päls som är mörkt brun på vintern och något ljusare på sommaren.

Utbredning

Vildsvin finns i hela Centraleuropa och större delen av Sydeuropa. De finns även i södra Sverige och Finland samt i Nordafrika och Asien ända till Stillehavs-kusten.

Sinnen

Vildsvinet har dålig syn. Däremot är hörseln och särskilt luktsinnet väl utvecklade.

Fortplantning

Både suggor och galtar blir könsmogna under första levnadsåret. Vanligen parar sig suggorna första gången som 1½-åringar, det vill säga under deras andra höst. Galtarnas debut sker i allmänhet i tvåårsåldern.

Föda

Vildsvin är allätare, men det mesta av födan (omkring 90 procent) utgörs av vegetabilier. Underjordiska växtdelar och rötter står för det mesta av födointaget under vintern. Främst är det rötter av vanliga växter som sippor, kabbeleka och rams. Under sommaren äts gärna klöver eller andra vallväxter men också fallfrukt, bok- och ekollon.

Köttthantering

Om kött från vildsvin skall säljas måste det hanteras i slakterier för vilt, som har godkänts av Livsmedelsverket. Jägaren ska leverera vildsvinen oflådda till anläggningen, men inälvorna får vara urtagna.

Innan vildsvinen levereras ska de undersökas av en särskilt utbildad person, som skriver ett intyg vilket skall medfölja leveransen. Alternativt skall de röda organen medfölja leveransen.

När köttet konsumeras i jägarens eget hushåll behöver det inte passera ett godkänt slakteri. Däremot bör alltid förekomsten av trikiner undersökas. Information om var detta kan göras kan man få via Statens Veterinärmedicinska Anstalt (www.sva.se).

Läs mer om vildsvin

Köttthantering: Livsmedelsverket (www.slv.se), Statens Veterinärmedicinska Anstalt (www.sva.se)

Övrigt, till exempel jakt, förvaltning, skador och skadeförebyggande åtgärder: Svenska Jägareförbundets hemsida: www.jagareforbundet.se/

viltvetande, Boken "Vildsvin" av Sture Markström och Magnus Nyman. Jägareförbundets förlag 2002, Boken "Vildsvin – beteende och jakt" av Mikael Tham.

Bilda Förlag – Naturia. 2001, Foldern "Vildsvin, jakt och förvaltning. Kunskapssammanställning för LRF". Svensk Naturförvaltning, Rapport 4. 2008.

Pågående arbete: Broschyren "Framgångsrik vildsvinsförvaltning" är ett första steg i samarbetet kring vildsvinen. Under de närmaste åren kommer mer kunskap att tas fram och spridas.